

"לבניינה של תורה" - חלק שפג

שיחה שנמסרה באופן דיגיטלי מפי מו"ר ראש הישיבה, הרב ברוך וידר שליט"א

"וּבָלָם מִקְבָּלִים עֲלֵיהֶם עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם"

קבלת עול מלכות שמיים כאחד

גם ייצא מהעולם באמירת "שמע ישראל". משמעות הדבר היא שקבלת עול מלכות שמיים מקיפה את כל החיים והיא הציר שעליו נסובים החיים כולם. זהו עניינם של חיינו, ללא שום תלות במשלח ידו של היהודי - רופא, ראש ישיבה או דיין. עבור כל יהודי בכל מצב מרכז החיים הוא עול מלכות שמיים. זהו הדבר הראשון במעלה, עד כדי כך שעליו מצווים להיהרג בשעת הצורך.

"וּבָלָם מִקְבָּלִים עַל מַלְכוּתָךְ" אם כן, עלינו לברר כיצד מקיימים קבלת עול מלכות שמים ביתר שלמות.

ה'שלחן ערוך'⁵ פוסק בעניין זה דבר חשוב להכירו: "יש אומרים שאין מצוות צריכות כוונה, ויש אומרים שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצווה, וכן הלכה". ה'שלחן ערוך' מביא מחלוקת בגמרא האם מצוות צריכות כוונה. ה'שלחן ערוך' שלא כדרכו אינו מסתמך על הכלל הרגיל של "יש ויש הלכה כיש בתראה" אלא מכריע במפורש: "וכן הלכה". הכוונה עליה מדובר בסעיף זה מובנה שאדם מקיים את המצווה רק בשביל המצווה, רק משום שהקב"ה ציוונו לעשותה ולא מחמת איזו סיבה צדדית. אם כן, פוסק ה'שלחן ערוך' שבטרם יקיים אדם מצווה עליו לכוון לקיימה לשם מצווה. כלומר: הכוונה המדוברת כאן אינה עוסקת בתוכן

"וּבָלָם מִקְבָּלִים עַל מַלְכוּתָךְ עֲלֵיהֶם"

לקראת סוף ספר 'מורה נבוכים'¹ מסכם הרמב"ם את דרך עבודת ה' בצורה שלימה ומקיפה. הדבר הראשון הוא קבלת עול מלכות שמיים בקריאת פרשת "שמע", ומתוך כך תיבנה כל המעלות האחרות בעבודת ה'. דבריו מתאימים לדברי המשנה במסכת ברכות² המסבירה שאנו קוראים את פרשת

שמע" לפני פרשת "והיה אם שמוע" "כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר כך יקבל עליו עול מצוות".

גם עשרת הדברות נפתחות בפסוק³: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם".

הראשונים דנים על משמעותו של פסוק זה⁴. יש הסוברים שפסוק זה הינו ציווי, ואחרים מסבירים שזוהי הקדמה למצוות - בפסוק זה אנו עומדים על זהותו של המצווה על המצוות, שהיא הנותנת תוקף לכל המצוות. אם כן, גם עשרת נפתחות בפסוק שמובנו הוא קבלת עול מלכות שמים בשלמות.

קבלת עול מלכות שמיים היא המפתח לכל החיים. כל יהודי התחיל את חייו ב"שמע ישראל" הנאמר לפני שהוא בא בברית המילה, ואם הוא יזכה הוא

¹ חלק השלישי, פרק נא בהערה

² פרק ב, משנה ב

³ שמות, פרק כ, פסוק ב

⁴ עיין רמב"ן ודעת זקנים, שם

⁵ אורח חיים, סימן ס, סעיף ד

וימליכו שם שמים יחד¹¹. זהו חידוש גדול. המחבר מורה לנו שחשוב מאוד שלא רק כל אחד יקבל עליו עול מלכות שמיים כפרט ושכל חייו יהיו מכוונים לכך, אלא שבציבור יש לומר את הפסוק יחד בקול רם כאחד.

עומק העניין הוא שיש להבחין בין קבלת עול מלכות שמיים של היחיד לבין קבלת עול מלכות שמיים ציבורית. אתן דוגמא לדבר: אחד המעמדים הגדולים שהיו בתולדות עם ישראל היה כאשר אליהו אסף בהר הכרמל את נביאי הבעל ופנה לעם ישראל בדרישה להכריע אם הם מקבלים את הקב"ה או נוטים אחר הבעל, חלילה? – "אם ה' האֱלֹהִים לָכוּ אַחֲרָיו וְאִם הַפֶּעַל לָכוּ אַחֲרָיו"¹². מעמד זה הסתיים בכך שעם ישראל קיבל על עצמו עול מלכות שמיים וקרא: "ה' הוא האֱלֹהִים ה' הוא האֱלֹהִים"¹³. קבלת עול מלכות שמיים ציבורית היא דבר גדול מאוד. חש בכך מי שזכה להיות בכותל המערבי בזמנים מיוחדים, כאשר היו בו מאה אלף אנשים והתקיימה קבלת עול מלכות שמיים. איזה דבר גדול! איזה קידוש השם גדול! מעלת דבר זה היא לעילא לעילא.

"וכולם מקבלים עליהם"

במדרש שיר השירים רבה מובא ביחס לעניין זה¹⁴: "כשישראל נכנסין לבתי כנסיות וקורין קריאת שמע בכיוון הדעת" – כאשר הכל מכוונים את הכוונות המפורטות ב'שלחן ערוך'¹⁵: שמע ישראל! תאמין: "ה'" – היה הווה ויהיה אדון כל, "אלוקינו" – תקיף ובעל הכוחות כולם, "ה'" – היה הווה ויהיה אדון הכל, "אחד" – מושל בשמיים ובארץ ובכל ארבע רוחות. "בקול אחד בדעה וטעם אחד" – אותן מילים ואותה מנגינה וקצב, כעין מקהלה. "באותו זמן הקב"ה אומר להם: הַיְשִׁיבֵת בְּגָנִים, כשאתם קורין חֲבֵרִים – אני ופמליא שלי מְקַשְׁבִּים לְקוֹלָךְ הַשְּׁמִיעִינִי". בשעה שכזו הקב"ה אוסף את מלאכיו ואת פמליא של מעלה ומתפעל מבניו חביביו

המצווה ולא במהות המצווה, אלא בכך שהוא עושה פעולה זו בשביל הקב"ה שציווה עלינו לעשות מצוות, כדברי חז"ל⁶: "עשה דברים לשם פועלם".

אולם, במצוות קריאת שמע ישנו מרכיב נוסף שאינו קיים בשאר המצוות. ה'שלחן ערוך'⁷ כותב בסעיף הבא: "הקורא את שמע ולא כוון לבו בפסוק ראשון, שהוא 'שמע ישראל', לא יצא ידי חובתו". בקריאת שמע ישנו דין נוסף, שיש לאומרה מתוך כוונה לעניינה ולמהותה. כלומר: לפני שאדם קורא קריאת שמע עליו להמתין רגע אחד לאחר שסיים את ברכת "הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה" ולהרהר בליבו: "אני מקבל על עצמי עול מלכות שמיים!". ה'שלחן ערוך' אומר שכאשר אומרים את המילים: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" חובה להרהר במהות ובתוכן המצווה של קבלת עול מלכות שמיים. כוונה זו מעכבת ואם לא כיוון אותה לא יצא ידי חובתו. פרט זה שונה מגדר החיוב בכל שאר המצוות. כאשר אדם נוטל לולב הוא אינו נדרש לחשוב על השפעתו של הלולב בשמיים ובארץ. כמו כן אין מצוות הנחת תפילין אינה תלויה בחשיבה על תוכנה ומשמעותה⁸.

ה'נועם אלימלך'⁹ מוסיף כוונה יותר גבוהה שיש לחשוב על כך שאם היה נדרש הוא היה אף נכנס לאש בשביל הקב"ה, כמו רבי עקיבא.

"בָּלָנוּ בְּאַחַד יָחַד"

בקריאת שמע ישנו דין שיש לו זיקה לנאמר עד כה. ה'שלחן ערוך'¹⁰ כותב שיש לומר את קריאת שמע בקול רם: "נוהגין לקרות פסוק ראשון בקול רם, כדי לעורר הכוונה". לא זו בלבד אלא "צריך שליח צבור להשמיע קולו ב'שמע ישראל' כדי שישמעו הקהל

⁶ נדרים, דף סב, עמוד ב

⁷ שם, סעיף ה ומשנה ברורה, סעיף קטן יא

⁸ **** לא צריך לדידי ולשכמותי לומר שזה תלוי במחלוקת הפוסקים דלהב"ח "עיקר המצווה וקיומה תלויה בכוונה" ובמ"ב (כה סקט"ו) משמע דחשו לזה לכתחילה. אולי עדיף לשנות למצווה שבה זה יותר "חלק" כמו קידוש בשבת, אכילת מצה, למרות שיש להן משמעות ברורה בכל זאת אינה מעכבת.

⁹ צעטיל קטן, אות ב; עיין עוד משנה ברורה, סימן סא, סעיף קטן ג

¹⁰ אורח חיים, סימן סא, סעיף ד

¹¹ שם, סימן סב, סעיף ה

¹² מלכים א, פרק יח, פסוק כא

¹³ שם, פסוק לט

¹⁴ פרשה ת, סימן יא

¹⁵ שם, סימן ה; סימן סא, סעיף ו

הכותל המערבי ומקום המקדש שייבנה במהרה, מקבלת עול מלכות שמיים.

הרמח”ל¹⁸ אף מוסיף שהדבר המניע את הנהגת הייחוד, היינו הגאולה, הוא קבלת עול מלכות שמיים, ובפרט כשהיא נעשית בציבור.

בהמשך דברי הרמב”ם שהובאו לעיל הוא כותב על כך: ”וכשתרגיל על זה ויתחזק בידך שנים רבות” תוכל להמשיך והתעלות בעבודת ה’. קבלת עול מלכות שמיים בשלמות היא עבודה הנמשכת שנים¹⁹.

יהי רצון שנצליח לקבל בלבנו עול מלכות שמיים ולחיות את חיינו מתוכה, ועל ידי כך נזכה לקבל את המימד הנוסף של הישיבה.

בשולי הדברים

”הבה נפיץ את האור הגדול”

בשבת האחרונה חל יום השנה העשרים וחמישה לפטירתו של הרב משה צבי נריה זצ”ל, איש החזון והמעש. לפני עשרים וחמש שנה כל ישיבת ‘הכותל’ נסעה להלווייתו בכפר הרא”ה. במהלך ההלוויה מאוד התרגשתי כאשר אלפים שרו המנון ‘בני עקיבא’: ”יד אחים לכם שלוחה”.

כשהייתי תלמיד השמינית בישיבת בני עקיבא נתניה, חשבנו מספר חברים שיש לנו רעיון לשינוי מסוים וביקשנו לשוחח עימו. הוא קיבל אותנו בביתו והקשיב לדברינו. הרגשתי שניצב לפני אדם גדול הפתוח לשמוע ולהקשיב אפילו לבחור צעיר בן שמונה עשרה. הרב נריה היה מחנך גדול, שזכה להעמיד דור. ניתן ללמוד רבות מהסיפורים החינוכיים הרבים שמספרים עליו.

הרב נריה, המכונה אבי דור הכיפות הסרוגות, חולל מהפכה. בראשית ימיו של הרב נריה החינוך הדתי היה רדוד מאוד. באותם ימים רוב בוגרי החינוך הדתי לא היו חובשי כיפה בתום שמונה שנות הלימוד. כתלמידו ומפיץ משנתו של הרב קוק, פעל הרב נריה בתוך ‘בני עקיבא’ ופעל

המקבלים עליהם עול מלכות שמיים יחדיו – ”וְכָלֶם מִקְבָּלִים עֲלֵיהֶם עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה, וְנוֹתְנִים בְּאַהֲבָה רְשׁוֹת זֶה לָזֶה”, באהבה ובאחדות ללא שום הבדל בשל ארץ המוצא ומקום המגורים. כאשר מקבלים עול מלכות שמיים הפרטים אינם תופסים חשיבות.

‘ישיבה’ אינה אוסף יחידים, ישיבה היא מציאות של ”כלל”, כך מקובל מגדולי הדורות. כך מובא ב’מכתב מאלהו’¹⁶ וב’שפתי חיים’¹⁷, ששניהם היו המשגיחים בישיבת פוניבז’, ועוד. ישיבה היא ‘כלל’, היא ציבור. כמה גדול שבני ישיבה, העוסקים בתורה כל היום בהתמדה ומוסרים את נפשם על התורה, מקבלים עליהם עול מלכות שמיים כחבורה.

בינתיים לא נראה שצפוי להשתנות דבר-מה ביחס לקורונה עד לסוף ‘זמן חורף’ ולכן אנו נישאר במסגרת של קפסולות. כמה חשוב וכמה גדול שנצליח למרות כל זאת להיות ישיבה אחת שבה כולם מקבלים עליהם עול מלכות שמיים כאחד! עבודה זו דורשת מאיתנו שכאשר נגיע בתפילה לסוף ברכת אהבה נמתין רגע קצר ונהרהר במשמעות המילים שאנו עתידים להוציא מפינו, שלא נעשה זאת ”כצפוף הזרזיר”. עלינו להכין את עצמנו לקבל עול מלכות שמיים ולחשוב: ”הריני מקבל עלי עול מלכות שמיים!” לאחר מכן כולם – בני כל הקפסולות כאחד – אומרים ביחד: ”שמע ישראל”. ישיבת הכותל מקבלת עליה עול מלכות שמיים!

על דבר זה עוררו אותי תלמידים, ובראשם הגבאי, המבקשים לחדש את המנהג שנהגנו בו בעבר והפסקנו. אני מקווה שנצליח בדבר זה התלוי בציבור. בין כך ובין כך הקב”ה מסתכל עלינו, אבל אם נעשה זאת הוא יקרא לכל הפמליא של מעלה שיטו אוזן כיצד ישיבת ‘הכותל’, המצויה ליד

¹⁶ **** לא מצאתי

¹⁷ שפתי חיים, בראשית, עמוד צג: ”הישיבה היא כלל ישראל בועיר אנפין. ישיבה אינו ציבור של פרטים- יחידים, ישיבה היא ציבור של כלל, וכשנעשים חלק מהכלל אז יש זכות הכלל! ממילא עבודת הפרט להרגיש עכשיו כחלק מן הכלל, ולהרגיש ש”הלימוד שלו הוא מחזק את הכלל ונעשה שותף יותר בכלל”.

¹⁸ **** לא מצאתי

¹⁹ את נקודה זו שמעתי לראשונה מהרב שלמה וולבה זצ”ל, בעל עלי שור.

להרמת רמתה הרוחנית²⁰. הרב נריה אהב את הנוער, אהב את תלמידיו ובכוח אהבה זו הצליח לחולל מהפכה רוחנית של ממש²¹.

בתחילה הקים את ישיבת כפר הרא"ה, שהייתה הישיבה הציונית הראשונה. שמעתי פעם מהרב חיים דרוקמן יבדלח"א, זקן ראשי ישיבותינו, שאיננו מבינים את גודל התפנית שהתחוללה. בראשית ימיה מנתה ישיבה כפר הרא"ה רק כעשרים-שלושים תלמידים, וכיום התפתחו ממנה מאות ישיבות, אולפנות, מדרשות ומכינות, אשר כולן פוסעות בדרכו של הרב קוק, כפי שהרב נריה חינוך.

הדבר המרכזי באישיותו הוא העובדה שהוא חולל מהפכה ובזכותו מצויים כיום עשרות אלפים של בני ישיבה היוצרים יחד ציבור של רבבות הנושא את דגל התורה המאחד תורה עם דרך ארץ, תורה עם ארץ, תורה עם מדינה, תורה וצבא, תורה וחזון של עם שקם לתחייה לאחר אלפיים שנות גלות.

זוהי ציונות דתית-תורנית במיטבה – הכל נבנה מתוך התורה, לאורה אנו מחנכים ולאורה אנו בונים את דרכנו.

הבה נלמד מה בכוחו של יהודי אחד בעל חזון ועקשנות לעשות. נלמד עד כמה מסוגל כל בחור צעיר שנמצא כאן באמצעות הכוחות הזורעים בו לפעול נצורות למען התורה ולמען כל הערכים שאנחנו מאמינים בהם.

יהי זכרו ברוך.

השירה נערכה על ידי אהרן ארזי

²⁰ *** הוספתי

²¹ ***** הוספתי

